

למה נאמר

בדעת חזקת והלכה עשה

240

ורזו ידיו מקץ שנתיים ימים ומרעה חולם וגו'. (א) עיין במדרש כאן: זהו אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים וגו' (תהלים מ'), אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף, ולא פנה אל רהבים, עיי שאמר לשד המשקים וזכרונני והזכרונני ניהוסף לו שתי שנים, והמאמר הזה תמה מאד ורבים נלאו לבארו, כי סופו סותר לראשיתו: המחיל לדבר בשבחו של יוסף ששם ה' מבטחו, ומסיים בגנותו ש"י בטח בה', רק שם מבטחו בשד המשקים, ועיין געש שנחוסמו לו שתי שנים.

הכנס והעיון

ובדברנת המאמר נראה, כי הנה אם מספרים לדבר הידוש מאיזהו אדם שעשה חיים דבר פלוני, זה לאות שאין דרכו בכך, כי אילו הי רציל לעשות כן, לא הי המעשה מעורר המתון, ולא הי נחשב לחדוש שירימו מחתו השומעים על גט, כי התרגל אינו בגדר חידוש; עדים אם מספרים לחדוש מאיש פלוני, שעשה חיים טובה לחבירו, או שנתן צדקה לפניים וכדומה מהמעשים הטובים, יש לשפוט מזה, כי אין דרכו בכך ולא נסה באלה, רק הוא בטבעו איש קשה הלבב ורע לבריות, ובחיות שהמעט יצא מגדרו ישנה את טעמו, ע"כ יחשב זאת לדבר חידוש, ומת יסרו דברי חז"ל באומרים (ב"ב קס"ד ע"ג): אל יספר אדם בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי רעתו, זכונתם ע"ד שכתבנו, כי בזה עצמו שמספרים בטובתו של אדם ומספרים ומשבחים מעשיו, כי טוב עשה ולו נאות תחלה ויקר, בזה עצמו נכלל גם גנותו, כי זה לאות שאין דרכו בכך, והך המעט יצא מגדרו ועשה הטוב הישר, וא"כ השבח הזה געשה לו לגנאי ולחרפתו. ומה נכבדה ע"ז מליצת הכתוב (חבקוק ב' ט"ז): שבעת קלון מכבוד, כי למעמים מהכבוד שחלקים לאדם ומספרים בשבחו, מה עצמו ישבע קלון, כי הכבוד הזה הוא לאות על רוע לבבו ותלונת נפשו הנשחתה, כי רוח אחרת אתו, ורק כיוצא מן הכלל עשה המעט מה שעשה, וכאשר אמרנו.

עם אכן כאשר השבח הנחלק לאדם הוא למעמים סיבה לגנותו וחרפתו, כן למעמים הוא להיפוך, כי הגנות והחרפה שמשמים על האדם תמה סיבה לתהלתו, וזה כבודו ותפארתו; עדים אם מספרים כדבר חידוש לגנאי על איזהו אדם, שהיום נגש אליו אחד ודרש ממנו עזר ותמיכה, והוא חשיב פניו ריקם ולא שם לבו לדבריו, או שעשה חיים איזהו מעשה אחר מהמעשים המצערים, הנה זה לאות, כי בטבעו הוא איש טוב ומטיב, וזה דרכו לתחיש ישע לכל דורש ושואל, ורק המעט שנה את טעמו ותקשה את לבבו, ולכן השומעים משתוממים ע"ז, ויהי בעיניהם לדבר זר ומתמיה, כי אילו זה הי דרכו ורגילותו לקמוץ את ידו ולהשיב ריקם כל שואל ומבקש עזרתו, מה חיים מיומים? הלא מעשים כאלו שכיחים אצלו בכל יום; אין זאת רק כי מעשה כזה מוזר הוא לפי רוחו ותכונת נפשו, ולכן תרואים ישתאו ע"ז ויתפלאו מה הי' לו.

עם וכן הוא הדבר גם ביוסף, שנתפטר ממנו לדבר חידוש שקרה לו סג'ת לא טהור, שבטח בשד המשקים והסיר בטבעו מה', וע"כ געש שניתוסף לו שתי שנים לשבת במאסר. ואילו הי' דרכו בכך לבלי לבטוח בה' רק להשען על בני אדם, איזהו חידוש יש בזה, תלא כן הוא דרכו ורגילותו; אין זאת רק שבטבעו הי' בטוח בה', ואך עליו שם יתבן, ובחיות שהמעט יצא מגדרו הי' זאת לחידוש ומלא, וזה שאמרו גם במדרש, כי על יוסף יצדק מאמר הכתוב, אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו וגו', כי הוא הי' אמנם במחנה זאת שמדת הכסתון חיתה לו לקי על כל מדרך כף רגלו, ולא פנה אל רהבים לבקש מלט לו בתשועת אדם, ומביאים רא"י לזה, שהרי כאשר קרה לו כך פעם אחת ששנה את טעמו ונטה ממדת הכסתון, מנה הי' הדבר לחידוש מעורר המתון, ונחשב לו זאת לעין אשר הסא, מה שלא הי' נכון אילו הי' כן טבעו ורגילותו; אין זאת רק כי געלה ונשבג הי' מזה ולא באלת הי' מלק.

תוספת הליכה

שחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת (מ"א ל"ט) הנה אעמי שנתקבל למרעה לרצון דבר הפתרון, וכמו שבארנו במאמר הקודם, אעפ"י כן תמה הדבר, מאין ועל איזה יסוד הי' בטוח ונאמן כי יה הודיעו את כל זאת, כי הן באותה שעה לא הי' נראה כל דבר בתוש שיעיד על אמתת הפתרון, כי אז לא היו ניכרים כל רשמי שובע חרוק, ומלשותו זה אחריו גודיע אלהים אותו את כל זאת, נראה, כי הי' דבר הפתרון אצלו

1

אמנם הדבר יתגלה ויתאמת עמי ית, כי לכו תידק, נמצאים במראת
החלומות ובהרצאתם ליוסף שנים שנים...
כי בחלומי ראה בהמות יפות מראה (פסוק ב'), ובהרצאתו ליוסף הגיד
כי ראה בהמות יפות תואר (פסוק ג'). ובפרשה ויצא בסוס וחל
היקה יפת תואר ויפת מראה (כ"ט י"ז) כתב רש"י, ויפת תואר ויפת מראה
הם שני ענינים, ויפת תואר מורה על צורת הפרצוף בחתוך האברים, ויפת
מראה מורה על גוון קלסתר.
וישנה ראה בחלום השני שבלים, בריאות וטובות (פסוק ה') ובספרו
ליוסף הגיד, שראה שבלים, מלאות וטובות (פסוק כ"ב), ויש הבדל בזה,
כי בריאות יכולות להיות אף כי לא מלאות, כפי שנראה בכל הברואים (וגם
באנשים) ישנם בריאות החזקות וגופן אינו ממלא.
ועוד ראה בחלום שבלים, שדמות קדים (פסוק ו'), ובספרו ליוסף

3

הגיד שראה שבלים, צנומות דקות (פסוק כ"ג), ויש הבדל בין הלשונות,
כי שדמות קדים שבלים נחרות מלהט דוח קדים, אבל צנומות ענינו
קשות ויבשות.
וקרוב לראי ששכת פרטי המראות כמו שהן ביד ובמכות, וקסיד
רק על כללי המראות.

ומבאר במדרש דבי תנחומא, כי כאשר סיפר פרעה ליוסף את החלומות
לפרטיהם העיר אותו יוסף על פרטי המראות ואמר לו, לא בהמות יפות
תואר ראית, כי אם יפות מראה (ויש הבדל ביניהם, כמש"כ למעלה).
ובספרו שראה שבלים, מלאות וטובות אמר לו, לא כך דאית אלא שבלים
בריאות וטובות (וההבדל בתבוא למעלה) ובספרו שראה שבלים, צנומות
דקות העיר אותו יוסף הזכירו, כי ראה שבלים שדמות קדים (וההבדל
נתבאר למעלה) וכה העמיקו יוסף על פרטי מל המראות.

ועל כל השנים האלה נזכר פרעה כי אמנם כן הוא, כי אמנם ראה
כמו שהזכירו יוסף (כן מבואר במדרש דבי תנחומא הנזכר) ולכן ה"ל בטוח
וגאמן, כי מן השמים הודיעו לו את כל פתרותיו, יען כי מאין ידע כל פרטי
השנים, וזהו כונת הלשון אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת.

ומה שהוטב דבר הפתרון בעיני עבדי פרעה כמו לבשת אעפ"י שהם
לא ידעו מכל פרטי השנים שבעצם החלום ובספרו מפרעה כמו שידע פרעה
ואשר ע"י זה נתאמת אצלו הפתרון, הוא משום דפלין שראו נטית פרעת
אלו ברש"י אהבה גבחה נתעוררו גם בהם רגשי לבד ויקרה עוד אליו

על דרך לשון הכתוב כל אחי רש שנארו ואותי עשיר רבים (משלי י"ט
ד ויד כ'), זכמו באיבה כה בעת שנתיסר בעוני וביסורים לא נראו אליו
ממשפתו ומכל מכריו ומידעיו וזלזלו שלשת דעיו שבאו להתלח עמו
במלוספיא, זמכין שעלה במעלה ונחעשר, באו אליו כל אחיו וכל אחיותיו
וכל ידעיו לפניו ויאכלו עמו לחם (איוב מ"ב י"א). וכן נהג שר המשקים
עם יוסף בימי שפלותו, עד שלא שם לבו אליו וישכחהו, וכן מבואר במיד
פרשה משפטים (פי ל"א), מדת בשר חם כשיש לו קרובים עניים הוא
עשיר אינו מחדה בהם (כלומר אינו רוצה להכירם), ובמ"ט שבת (ל"ב א')
אמר, אבב חננותא נפיש אחי ומרחמי, אבב ביוני לא אחי ולא מרחמי

(לפתח התנות שמוכרים בו מזונות ויש שם עושר, באים לשם הרבה
אנשים וכולם נעשו אוהבים להמקום ההוא, ובמקום שיש חסד ועוני,
לא קרובים ולא אוהבים)

26

37

36

41

4 מהלך 409 מקין

כי הלא הפרות מרמות על תבואות השדה
כמ"ש ורב תבואות בכח שור, וכן השבלים
בודאי מרמות על ענין תבואות, וה"ל להם
ג"כ לפתור כמו יוסף, כי יהיה בתחילה שבע
שני שבע ואח"כ יהיו שבע שני רעב, והוא
באמת קרוב לענין החלום, אבל הענין הוא
כך, דהחרטומים היו מעין האצטגנונים
שרואים מה שעתיד להיות, ובענין זה יוכלו
לפתור חלום שיהי כך, אם רואים
באצטגנונותם שיהי כך, אבל לפתור חלום
שהפתרון יהי כך וכך דבר שאצטגנינותם
וראיתם בעתידות אינו מראה להם כך, הלא
לא יוכלו לפתור פן יתפסו כבדאים, והנה
באצטגנונים לא ראו באצטגנינותם שיהי

ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם
וישיתדו על ארץ מצרים.
והקושיא מפורסמת מי בקש מידו ליעץ עצה,
ירא פרעה איש נבון וחכם שע"ז לא שאלוהו,
ונראה לומר דהוצרך לומר זאת, דהנה
כתוב לעיל וישלח ויקרא את כל חרטומי
מצרים ואת כל חכמיה וכי ואין פותר אותם
לפרעה, ועיין רש"י פותרים היו אותם אבל
לא לפרעה שלא הי קולן נכנס באזניו, ולא
הי לו קורת רוח בפתרוןם שהיו אומרים
שבע בנות אתה מוליד שבע בנות אתה
קובר עכ"ל והוא מהמדרש, והנה יפלא באמת
מדוע לא נפל ברעיונם פתרון של יוסף
שהוא קרוב יותר אל השכל מענין הבנות,

2

שבע שני רעב, כי הלא באמת לא היו שבע
שני רעב, וגם השבע שני השבע לא היו
ממילואם, כי הלא קמצו מהם על שנות הרעב,
כי הלא יוסף הכין תבואות הרבה כמ"ש
ויצבור יוסף בר כחול הים הרבה מאוד,
ואח"כ מכר להם כמ"ש ויפתח יוסף את כל

אשר בהם וישבור למצרים, וא"כ ה"י להם
מה לאכול, ומאי נ"מ אם זרעו וקצרו מן
השדה או קנו מיוסף, בין כך ובין כך ה"י
להם לאכול, ובפרט למ"ש רש"י בפי' ויגש
(מ"ז, י"ט) ותן זרע לזרוע האדמה, ואעפ"י
שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש
וקציר, מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה
להגליו והתחילו לזרוע, וכלה הרעב, וכן
שנינו בתוספתא דסוטה עכ"ל, נמצא שלא
היו כ"א שני שנים רעב, וגם זה לא נקרא
רעב כי הלא ה"י להם מה לאכול, אבל זה
ה"י בשביל יוסף שהכין התבואות, ואח"כ
נתן להם לזרוע, אבל אם לא היו ממנים את
יוסף לצבור התבואות ולמכור, באמת ה"י
הרעב חזק מאוד ער שהיו הרבה מתים
ברעב, וגם מה שבא יעקב למצרים ה"י מסיבת
יוסף, אבל הקב"ה הכין הרפואה קודם למכה
משום כבוד יוסף שיתגדל, ובשביל בני
יעקב שהיו צריכים לבא, ושלא לפניהם איש
לעבד נמכר יוסף לשום להם שארית בארץ
ולהחיות להם לפליטה גדולה כמ"ש יוסף כי
למחי' שלחני אלקים לפניכם, והנה
האצטגנונים אינם רואים כ"א דבר שעומד
להיות בודאי אף שעדיין לא בא, מ"מ הוא
עתיד להיות, זאת יוכלו לראות באצטפנינותם,
אבל דבר שה"י יכול לבוא ומחמת סיבה מעם
ה' ונתעכב הדבר, זאת לא יוכלו לדעת ואין
זה בכח אצטגנינותם כלל, וכן כאן אלו ה"י
הרעב ממש שבע שנים היו רואים
באצטגנינותם, והיו יכולים לפתור החלום,
אבל באמת הא לא ה"י הרעב (בסיבת יוסף
ויעקב ובניו) ורק ה"י יכול להיות רעב גדול
וחזק, ובחסידי ה' לא ה"י, זאת לא יכלו לדעת
ולא יכלו לפתור, אבל יוסף ידע זאת ברוה"ק,

וכעת מיושב קושינתו דיוסף הוכרח לומר
לפרעה כל הענין של ועתה ירא פרעה איש
בבון וחכם וכו' כ"א ה"י אומר רק הפתרון
שיהיו שבע שני שובע ואח"כ יהיו שבע שני
רעב, היו החרטומים מכחישים אותו על פניו,
והיו אומרים לו איך אתה פותר שיהיו שבע
שני רעב, הלא אין אנו רואים כלל
באצטגנינות שלנו שיהי' רעב בארץ, ע"כ
אמר יוסף לפרעה את אשר האלקים עושה
הגיד לפרעה וכו' הנה שבע שנים באות שבע
גדול וכו' וקמו שבע שני רעב אחריהן וכו'
ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתוהו על
ארץ מצרים וכו', ר"ל שהחלום הזה הוא
חלום נבואי מאת ה' שהראה לו מה שעומד
להיות, וגם הראה לו זאת כדי שיעשה עצה
טובה שלא יהי' הדבר הזה (ר"ל הרעב) ולא
יבוא, וזאת הפתרון הראו לו ברוה"ק, וע"כ
לא יוכלו החרטומים לדעת זאת כמ"ש כי
הם יכולים לדעת רק דבר שמוכרח לבוא
בכידור, וע"כ כתוב אח"כ ויטב הדבר בעיני
פרעה ובעיני כל עבדיו, ר"ל גם בעיני
החרטומים, שהלא הוא בדבריו נתן גם תירוץ
להם בשביל מה לא יכלו לפתור כמוהו, וזה
שאמר אח"כ ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא
כזה איש אשר רוח אלקים בו, כי ענין כזה
לא יוכל אדם לדעת כ"א בכוח נבואה אלקית,
ומדויק ג"כ מה שכתוב מאמר פרעה אל יוסף
אחרי הו'יע אלקים אותך את כל זאת אין
נבון וחכם כמוד, מאי את כל זאת, ולדברינו
ניחא שר"ל שידעת לפתור מה שיהי', הוא
הרעב, וגם ידעת העצה לזה שלא יהי' הרעב,
וא"כ בודאי ראוי למנות אותך על זאת.
וירכב אותו במרכבת המשנה אשר
לו. עיין בפרש"י. ונראה לומר עוד

(גא) כי נשני אלהים את כל עמלי
ואת כל בית אבי. התחיל בשבחה של
ישיבתו במצרים ואח"כ אמר: כי הפרני
אלהים בארץ עניי, הרי שקרא למצרים
ארץ עניי? — כשיצא מבית האסורים
למלך, ברוך את ה': כי נשני את כל
עמלי (במצרים) ואת כל בית אביי (הצרות
שהיו לו בבית אביו); אבל כשלך ביקרו
והתרגל אל הגדולה, התחיל מתגעגע על
בית אביו, על קדושתה וטהרתה, ואפילו...
על שנאת זאחים אליי, וקרא למצרים
ארץ עניי. — לא רק את מצרים,
שהזיקת אותו בבית האסורים, אך אפילו
את מצרים, שהושיבה אותו בארמון
מלכים; כי הפרני אלהים — אפילו בשעה
שהגני סרה ורבה בה, הרי היא — ארץ
עניי; כה גדלו געגועיו אל סביבה
העדיה.

⑤ רעב אכל

מארץ כנען לשבר אכל. בני יעקב
גיללים היו להתנצל, כשהיו יוצאים מארץ
לחורל, ולפיכך התנצלו גם הפעם (אף
שעמדו לפני שר גבריי, שאין היציאה
מא"י — חטא בעיניו) ואמרו: לשבר
אכלי, היינו שובר הרעב בא"י, ואז מותר
לצאת לחורל (ביב צ"א).

ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו (מב, ה)

זהם לא הכירוהו - שיצא מאצלם בלא חתימת זקן ועכשיו
מצאוהו בחתימת זקן (ש"י)

לכאורה הדבר עדיין תמוה, גם אם נוספה לו חתימת זקן, איך אפשר שלא
יכירו את אחיהם אחרי שרואים אותו ומדברים אתו באריכות? ובדרך הטבע הוא
דבר נמנע לכאורה.

⑧ תאמר
יעקב

והנה כתוב בפסוק: "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" (משלי ב, ה) והביאור
בזה שכח החכמה שיש לאדם הוא בהשפעה ישירה מהשי"ת. כשם שכח הנבואה
אינו מונח בטבע אלא הוא השפעה מיוחדת מהשי"ת. כך גם כח החכמה והשכל.
והנה אמרנו חז"ל (ע"י רש"י לעיל לו, לג) שהשבטים החרימו כל מי שיגלה מה שעשו
ליוסף, ושיתפו את הקב"ה עמם, ולכן לא גילה הקב"ה ליעקב מה שאירע עם בנו
אהובו.

(9) ע"פ

ומעתה מובן איך לא הכירו אחי יוסף אותנו, שכן בכדי להכירו היו זקוקים לכח
הלעת להקיש שהמדבר עמם הוא יוסף, והקב"ה לא השפיע עליהם דעת וחכמה
לענין זה, כיון שהחרימו שלא יהיה שום גילוי מכל הענין, והקב"ה השתתף עמם.
זמה שאמרו חז"ל שהניחוהו בלא חתימת זקן, הביאור הוא שלולי כן לא היו
זקוקים כלל להיקש השכלי כדי לדעת שזהו יוסף, כי היו רואים מיד שיוסף הוא,
אבל אחרי שהניחוהו בלי חתימת זקן וכעת הוא עם חתימת זקן, א"כ כדי לזהות
אותו כיוסף היו זקוקים להשפעה שכלית מיוחדת מאת השי"ת, וזה לא היה שייך
שיגיע אליהם.

11

"ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם
כמוך, אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי וגו'" (בראשית מא לט-מ). ענין זה
חינו תמוה ביותר, פרעה מלך מצרים, מלך גדול עם כל ישרו ועבדיו מוסרים את
חשלתון על כל הארץ לאיש זר, נער, עבד, עברי שנוא נפשם, מה ראו אצלו מלבד
יכולתו לפתור חלום. וכי דבר זה בלבד מכשירו להיות מושל על כל ארץ מצרים?
ואמר הסבא מקלם זצ"ל כי ראה בו פרעה יראת שמים במה שאמר (שם טז):
"אלקים יענה את שלום פרעה", ומזה הוא שהתפעל פרעה ואמר: "אחרי הודיע
אלקים אותך את כל זאת", ויראת שמים עושה את האדם לבר סמכא, והכל
מתבטלין ומבטלין עצמם בפני ירא שמים באמת.

(10)

ש"א
ר"א

אכן, נראה ד"ל עוד בזה. סוד הדבר טמון בהקדמת דברי יוסף לפרעה (שם):
"בלעד", ופרש"י: "אין החכמה משלי, אלא אלקים יענה - יתן עניה בפי לשלום
פרעה". כשפרעה אומר ליוסף (שם טז): "ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתר
אותו", משיב לו יוסף: "בלעד", אין כח זה שלי, כולו של הקב"ה. יוסף אינו נוטל
לעצמו כלום אף לא קורטוב של כבוד, ובשעה שהכל משבחים אותו על חכמתו
העצומה, הוא מסלק את עצמו מכל מעלה כאילו אינו שייך לה כלל - "בלעד". על
איש כזה אפשר לסמוך, ולמסור בידו את ממשלת כל מצרים, ואין כמוהו ראוי לכך,
שהרי אינו נוטל לעצמו כלום.

16

ואנו רואים את נאמנותו של יוסף, שבשעה ששלח את העגלות לאביו לא
שלחן אלא לאחר שציוהו פרעה על כך. שלש פעמים כתוב בפרשה שהיו העגלות
על פי פרעה (בראשית פ"ה מ"ו), ללמדנו את גודל נאמנותו וזהירותו של יוסף שלא
נטל מאומה עבור עצמו על אף היותו מושל כל הארץ.

21

(11) הלקח והליקוי יוסף

דין שהיה על יוסף, כי השבטים הרי פסקו
דינו לרחק ומשנו כי הוא באמת חייב מיתה,
רק שהיתה תביעה עליהם ששכיל שלא רחמו
עליו והיתה בהם מדת אחריות, וראובן אמר
להם שאינו חייב מיתה. ומה לנו מבינים כי
בעת שהלך ראובן להציל את יוסף היה זה
מפני שהבין אחרת מהשבטים מה הוא דינו
של יוסף. ויש להבין איך זכה ראובן לראות
דבר הזה.

בתיב (מנ, כה-כז) ויאמרו איש אל אחיו אבל
השמים אנטנו על אחינו אשר ראינו
נרת נפשו צהחננו אלינו ולא שמענו על כן
צאה אלינו הצרה הזאת, ויען ראובן אחם
לאמר הלא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו
צילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש.
צטפורנו כתב לפרש דברי ראובן אין החטא
הנדרש עמה האחריות בלבד כאשר תשנחם,
אבל גם דמו שחטאתם לשפוך דם נקי שלא
היה בן מות כאשר תשנחם. הרי מנואר שהיה

7)

הבנתי מדברי המשנה רבי אהרן (ח"א חלק
מעשה איש ופקודתו) הזנה חדשה
זה, איחא במדרש (ג"ר פד, טו) שראובן אמר
זוה מונה אותי עם אחי ואיני מזילו, אני
אימי סבור שנדחתי מכח אומן מעשה, והוא
מונה אותי עם אחי שנאמר ואחד עשר טובים
משחחים לי ואיני מזילו. היינו שהיה לראובן
הכרת הטוב ליוסף הצדיק, שעל ידי חלומו
הוא נכלל בין השבטים ולא נדחה. והיינו
קוצרים כי כונן המדרש היא שמחמת הכרת

טוב הזילו, כפרעון על מה שעשה, והדבר
זמנה לומר על ראובן שיזילו שלא כדן רק
שביל הכרת הטוב. והבנתי מדברי רבי אהרן
י"ע שהכונה היא כי על ידי ההכרת הטוב
זכה ראובן לראות את יוסף בצופן אחר
מהשבטים, השבטים ראו את הסילוניות של
יוסף שהיה נראה להם שהוא חייב מישהו, אבל
ראובן זכה לראות את ה"אני יוסף", הפנימיות
של יוסף הצדיק שאין בו שמץ עון, וכל זה היה
מחמת ההכרת הטוב שהיה לו ליוסף, על ידי
זכה זכה לראות הנקודה של טוב ביוסף הצדיק.

ולמדו לנו מה כי על ידי הכרת הטוב זוכין
לראות את הטוב אפילו בדבר
שנראה לעינים כדבר לא טוב, וזה הדבר נוגע
גם כלפי מעלה, כי על ידי מדה הכרת הטוב
שיש לאדם להצורח ית', שידע שיש לו להלל
ולתודות על כל דבר, או זוכה לראות כי הכל
הוא באמת טוב, כי אף הדברים שאין אדם
זוכה להבין הטוב הגנוב בהנהגת השי"ת, ג"י
זה שמהלל ה' על הטוב, זוכה לראות הטוב

3/ בכל דבר.

שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, הוא היחוד
שהאדם מאמין באמונה שלימה כי
מידת הוי"ה שהיא מידת הרחמים ומידת
אלקים שהיא מידת הדין הכל הוא אחד, והכל
זהו באמת רק הוי"ה ממדת הרחמים. צעם
שחומרים שמע ישראל שמים את הדין על
הענינים, לומר שאנו סוגרים את העין השכלי,
ומאמינים באמונה שלימה כי ק הוא. אבל

באמת יכול האדם להשיג זאת, והוא ע"י מדה
ההודאה, וזה שאנו חומרים בצרכת אהבת
עולם להודות לך ולשדך באהבה, היינו ע"י
מדה ההודאה זוכים ליחוד של קריאת שמע,
שישיג כי הכל הוא טוב באמת, והכל הוא מדה
הרחמים, ה' אחד.

איתא בשפת אמת (עקב מר"ג ד"ה בפסוק כי
מאמר) דעיקר מדה הבטחון צריך
להיות צעם שהולך טוב לאדם, כי עיקר
הבטחון הוא צעם שלווה, צעם שיש לו השפעה
של מה שנרץ, שלא לשום מצטחו באשר לו,
בכוחו ועולמו ידו, רק שישים מצטחו בכוחו
ית'. הנה כפינו (ירמיה ח, ה) כה אמר ה' ארור
הגבר אשר יבטח באדם ושם צער זרעו ומן
ה' יסור לבו, וההיפוך מזה הוא מה שנאמר
שם בפסוק (שם ו) צרוך הגבר אשר יבטח בה',
שהגם שאין לו מחסור כלל בוטח בו ית'.
ואומר השפת אמת שהפרעון לזה הוא כי צעם
זרה זוכה אחר ק לבטחון, וזה מה שמקיים
הפסוק והיה ה' מצטחו, היינו כשיבוא לעת

ב זרה ח"ו. וזהו מה שנאמר (מהלל טב, ט) בטחו
בו בכל עת, היינו צ"י העמים, הן צעם שהולך
טוב והן צעם שח"ו יש צרות, אבל ההסתלה
היא הבטחון צעם הטוב. וזה מתאים מאוד
לדברינו הג"ל, כי ע"י מדה ההודאה צעם
והטוב, שמכירין את הטוב שעושה לנו הקב"ה, ו
ומודים ומשכנים לו ית', ע"י זוכין לראות
הטוב צעם זרה, חוכין למדה הבטחון צעם
הזרה שהיא ממנה מהשי"ת, כדכתיב והי' ה'
מצטחו, שהשי"ת נותן לו הבטחון אז.

צ"י ש לפרש בזה מה דכתיב בפרשה הקודמת
(לע, ט) ויהי ה' את יוסף ויהי איש מללוח
ויהי צבים אדוניו המצרי, שהשפת אמת (וישג

מ"ס ד"ה בפסוק) מדייק מה שכלל המורה ג'
פעמים ויהי, ומפרש שהכוונה היא שהיתה
מדת השחיות אלל יוסף הצדיק בכל המצבים.
יש לומר לעניינינו כי יוסף"ל היה ה' עמו
צעם שהיה איש מללוח, היינו צרוך הגבר אשר
יבטח בה', צעם ההללחה ה' עם השי"ת,
דרגת הבטחון צעם הטוב, וזכה זכה שהקב"ה
היה עמו אפילו כשהיה צבים אדוניו המצרי,
אפילו צעם שהיה עם זרה ל"ע.

שבועתי מהמשגיח הגה"ל רבי דן סג"ל
שליט"א שהסביר כי כמו ילד שאמו
מרחימו במים חמין, אף שצועק צעפת מעשה,
הרי יודע כי כל מה שאמו עושה לו הרי הוא
לטובתו, וממילא מבין כי גם רחילו הוא
לטובתו. אבל אם האדם צעם שהוא מרחים את
כספו, אינו זוכר כי הכל בא מהשי"ת, ורק
כאשר נהפך עליו מזלו ח"ו אז הוא מראה
באצבעו כלפי מעלה שהשי"ת עשה זאת, אינו
יכול להבין כי הוא לטובתו. רק אם האדם זוכר
צעם שיש השפעת כל טוב שהכל הוא רק
חסדי השי"ת אז יש ביכולתו צעם שנהפך עליו
עולמו, ואז כל מה שהרויח בשנים הטובות,
לידע כי הוא מעשה השי"ת, והשי"ת טוב
ומטיב והכל לטובתו, כי הלא הוא אומן השי"ת
שהטיב עמו כל השנים שהביא עליו את כל
הדברים האלה, ועל כרחן טובתו הוא. אבל מי
שאינו רואה הטוב מהשי"ת אז צעם הרע הוא
ח"ו מאשים השי"ת ואינו יכול לראות הטוב.

ובזה יש להבין דברי המשנה (ברכות פ"ט
מ"ה) חייב אדם לצרוך על הרעה כשם
לשהוא מצרוך על הטובה, שנאמר (דברים ו, ה)
ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך
ובכל מאדך. בכל לבבך, בשני יצריך, בילר טוב

13
12

1 ויזכר רע. וכל נפשך, אפילו הוא נוטל את
 נפשך. וכל מאדך, בכל ממונך. דבר אחר בכל
 מאדך, כלל מדה ומדה שהוא מודד לך הוא
 מודה לו במאד מאד. ופירש רש"י דלרימים
 להודות לפניו בין על מדה הטוב ובין על מדה
 הרע. ולא הכנתי אם כן למה מביא המשנה
 2 את הדרשה של כלל מאדך בכל ממונך ברישא,
 והפירוש של כלל מדה ומדה לדבר אחר, הלא
 זהו העיקר מה שרואה המשנה לפרש שחייבים
 להודות בכל מצב, וה"ל נריך להביא זאת
 ברישא. אך י"ל דעיקר מידת הבטחון ניכרת
 3 אלל האדם ע"י התנהגותו בממונו בעת הטוב,
 כי מי שזוכר בעת הטוב כי הכל בא מהשי"ת
 אינו מחסר כלל מחיוביו ליתן מעשר, ולעשות
 חסד בממונו, חוכר היטב החיוב של אם כסף
 חלוה את עמי, כי זוכר שכל הממון הוא
 4 מהשי"ת והלדקה היא פקדון בידו ליתן
 לאחרים, וממילא איש מה זוכה לצדק על
 הרעה ג"כ. חוהי כונת המשנה להקדים קודם
 5 כלל ממונך, כי רק בהקדמה זו, יכול לזכות
 אחר כך שכלל מדה ומדה יודה להשי"ת מאד
 6 מאד, כי ע"י הבטחון בעת הטוב זוכה ליהיה
 ה' מבטחו בעת הרע, ויכול לצדק על הרעה
 ממון ההכרה שהכל בא מה' הטוב, וע"כ יש
 צוה טוב.

1 ונראה שיש צוה הצנה עמוקה, כי בודאי הוא
 דבר נחוק מאוד לקבוע שיעורים בספר שמירת
 הלשון וחפץ חיים לדע עומר האיסור ופרטי
 הדינים, והוא דבר שכבר חייבו חכמי הדור
 שלפנינו וזכרונם לברכה לחיוב ללמוד פעמיים
 2 בשבוע ב' הלכות, ובודאי כל א' מקיים זה
 יותר מזה, כי הלימוד מביא האדם לקיים
 במעשה.

1 אך יש אם הרעיון מה שמונת סתם האיסור
 של לשון הרע, והוא לראות הטוב
 2 במעשה חזירו ולא לראות כל פעם את הרע,
 כי טבע האדם הוא לראות בכל דבר שרואה
 או שומע את החלק שאינו הגון, ולהביט על
 הדבר בעיניים שמורות, הוא שורש של כל
דיבורי לשון הרע. וכדי שלא לדבר לשון הרע
 3 נריך האדם להרגיל את עצמו לראות רק טוב
 במעשה הזולת, ובכלל לראות טובתם ולא
 חסרונם של אנשים אחרים. חיה עומק הכונה
 בדברי ספר הכוונות שצלהודות לך נכלל זכירת
 מעשה מרים ואיסור דיבור לשון הרע, כי
 4 להודות לך הוא ענין להכיר טובת הבורא, חיה
 הוא קנין המדה של ראיית הטוב והכרת
 הטוב, חיה הוא היפך מעשה לשון הרע, והרגל
 הברת הטוב עוקר מהאדם דיבור לשון הרע.

1 חבונן אברהם (סימן ס ס"ק ג) מביא בשם
 ספר הכוונות שצריכים להזכיר השם
 זכירות בעת ברכת אהבה רבה, וכשאומרים
להודות לך, צריכים לזכור מעשה מרים,
להשמש בפה רק להודות לך ולא לדבר לשון
 2 הרע. ובפשטות צריכים להבין הכונה, למה
 הודאה היא היפך ענין אמירת לשון הרע
 דוחה ולא כל שאר העצירות שיש בדיבור.

1 דוד המלך ע"ה כבר רמז זה בתהלים (לה),
 2 יג-יד) מי האיש החפץ חיים אוהב ימים
לראות טוב נצור לשונך מרע ושפתך מדבר
מרמה, חיים נקראים כאשר זוכים לבוא למדת
הודאה, כמו שכחב השפת אמת (חטובה חרסייה
ד"ה המנוח) כי חיים אמיתיים נקראים כאשר
צמודים ומהללים לה', כמו שאומרים בתפלה
ולל החיים יודוך סלה, וכן כתיב חי חי יודוך,
 מי האיש החפץ חיים, זה הוא האדם הזוכה
 לראות טוב, וע"י קנין מדה זו זוכין לעקור
 ענין לשון הרע, נצור לשונך מרע וגו'.

1 בימי החטובה שהם מיוחדים למידת הוד,
 היינו לבוא להיות בכלל המודים לה',
 יכולים לקנות צימים אלו המדה של ראיית
 טוב, המדה של עין טובה, ע"י ראיית הנרות
 קונים המדה של עין טובה, לראות הטוב של
 2 הקב"ה, ולראות הטוב אלל בני ישראל. הרבי
 השני מנחם ז"ע אמר בנוגע להמחלה
 הממארת ר"ל, אשר האריך זה שחלקי הגוף
 ייקו חלקים אחרים, רק מפני שאין ענין עין
 טובה אלל בני ישראל, וא' אינו רואה את הטוב
 של השני, הרי זה נותן ח"ו כי גם באדם עצמו
 3 חלק א' ייק חלקו השני. אבל כאשר נתקן
 הענין של עין טובה, נוכל לבוא לשלימות אלל
 בני ישראל. ונוכל לצער רוח טובאה מו הארז.

12

תירוק על שתי השאלות כאחד שמעו מאבי וצ"ל ששנו בל"ו וכו' מהגמ'
 הי"ד. הוא שאל, לכל חג מצינו מסכת העוסקת בענייני החג. לשלושה רגלים:
 לפסח — מסכת-פסחים. לשבועות — מסכת ביצה⁸ או מסכת ביכורים.
 לסוכות — מסכת סוכה. לימים נוראים: לר"ה מסכת ר"ה, ליום הכיפורים
 מסכת יומא, ולמה לחנוכה לא יחדו מסכת? ואל תשיבני, החגים המנויים
 למעלה חגים מן התורה הם ואילו חנוכה יו"ט מדרבנן הוא, שכן גם פורים
 אינו אלא מדרבנן ומכל מקום מצינו לו מסכת מגילה? אמר אבי מורי וצ"ל
 אמר זקני הי"ד, כל מסכת יסודה הראשון בפסוק שדרשוהו רבנן דהלכתא,
 ופרי דרשותיהם היו המסד למכילתא, לתורת כהנים, לספרא ולספרי, מדרשי
 ההלכה שמהם צמתה לה המשנה ואחריה עלתה המסכת. לכל החגים פסוקים
 בכתובים, וגם לפורים פסוקים — מגילת אסתר. ומסכת מגילה יסודה בפסוקי
 המגילה שדרשום חכמים. אבל חנוכה אינה בכתבי הקודש לפי שלא ניתנה
 לכתב⁹, וכיון שאינה בכתובים, אינה כמשנה ואין לה מסכת עכ"ל.

14
 הגמ'
 ה"ד
 ה"ג
 15
 ה"ה
 ה"ו

שם ובה זכרה חנוכה ניסנה ליכנס קח לחינא. כתב
 הגאון חיד"א ז"ל בדבריו אחרים דף קס"ז דמקשים
 הא גופא קשיא למה לא נכתבה חנוכה ומה הפרש בין
 זה לזה ט"ש. ונ"ל כס"ד דאין זו קשיא כי בזמן אסתר
 היו בפלי רוב"ק שהם שניים לנביאים וכתבו המגילה
 בבב"ק על דרך מקראות נביאים וכתובים שהיה רוב"ק
 אומרים להכנסם הלשון והדברים שהם טוב וליט מסדר
 הדברים מדעתו ולכך נעשית כשאר מקראות נביאים וכתובי'
 שנית מקראות שלה להדגיש בכמה פנים מחמת כי
 רוב"ק אמרה אחס, אבל בזמן גם חנוכה לא היה כהם

16
 ב"י יחזיק
 פ"ט

א"ר אבי למה נמשלה אסתר
 לשדר לומר לך מה שדר סוף כל הלילה אף
 אסתר סוף כל הנסים והא איכא חנוכה
 ניתנה לכתוב קא אמרין דניחא למאן דאמר
 אסתר ניתנה לכתוב אלא למאן דאמר אסתר
 לא ניתנה לכתוב מאי איכא למימר מוקים
 לה בר בנימין בר יפת אמר ר' אלעזר דאמר
 רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר למה
 נמשלו תפלתן של צדיקים כאילת לומר לך
 מה אילה זו כל זמן שמגדלת קנייה מפצילות
 אף צדיקים כל זמן שסרבין בתפלה תפלתו
 נשמעת: י

כפלי רוב"ק שהם קרובים לנביאים שהיה רוב"ק אומרים
 להכנסם את טובם הלשון והוא כותבו. אלא לריד שהסתוב
 יסדר הלשון מדעתו ואין יהיה לדברים אלו משפט המקראות
 כדי שיהיו נכתבים עם הכתובים כי הסתוב לא כיון בדברים
 אלו שכתבו אלא רק משמעות אחת:

